

יולי-ספטמבר 2019 ■ מס' 130 שנה 28

צבעים

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר

עריכה גרפית: הדי אור עריכה לשונית: אסתי לבון

דוא"ל: noson.ed@gmail.com

בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671

Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

משה בן צבי	דבר העורך	עמ' 2
משה ביאלי	קשת בענן	עמ' 3
לירוי פרץ	הצבע בציורי מערות וסלעים	עמ' 7
יורם לוביאניקר	הדנובה הכחולה והפילהרמונית של וינה	עמ' 12
רן ברש	שישים וארבע משבצות	עמ' 16
ד"ר יהושע מגר	לכל הרוחות – יש כאן שק מזהיר!	עמ' 21
	סיפורי מעטפות	עמ' 24
	דיווח על האסיפה השנתית	עמ' 26
	פתרון החידה בולאית	עמ' 28

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר: יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 7521640, 054-5314568, ifib@inter.net.il)
סגן יו"ר: מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 9083600, 054-4825007, ladorm@gmail.com)
מזכיר וגזבר: רן ברש (היורה 1, ת.ד. 8486 גן יבנה 7086131, 052-5250780, ranb2000@gmail.com)
עורך "נושאון": יורם לוביאניקר (נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671, 054-5402723, lubianiker@gmail.com)
חבר ועד: יהושע מגר (אשטרם 44, ראש פינה 12000, 052-8802725, jmagier@netvision.net.il)
ועדת ביקורת: יוחנן מי-רז (יו"ר), שלמה וורגן, גל שפרון.

שירותים לחברים: "נושאון" – ארבע פעמים בשנה, "נושאונט" – ארבע פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שביל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2019): מבוגר – 160 ₪, נוער – 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.9.2019

דבר העורך

שלום לכם,

"נושאון" מוקדש הפעם לצבעים, ואנו מתחילים את דרכנו במאמר פרי עטו של **משה בן צבי** העוסק בקשת בענן, שבה ניתן לראות את כל צבעי הקשת, פשוטו כמשמעו. המאמר של **משה ביאלי** מוקדש לצבעים שבהם השתמשו האומנים הפרהיסטוריים בציורי מערות. בדרך כלל מאמרים העוסקים בציורי מערות מתמקדים בתוכנם של הציורים, אך הפעם המוקד הוא

בדרך שבה יצרו אבות אבותינו את הצבעים לצורך הציור. אגב העיסוק בשאלה זו נדרש מחבר המאמר לחרוג מתחומי האומנות שבהם הוא מתמקד בדרך כלל ולעסוק במינרלים ובתפוצתם. זוהי דוגמה טובה לכך שאיסוף תמאטי הוא רחב אופקים, וקיימת חפיפה גם בין נושאי איסוף הזרים זה לזה לכאורה.

לירוי פרץ, הצעיר שבחברי איל"ת, כתב לנו על היצירה "הדנובה הכחולה" של **יוהאן שטראוס הבן**. המאמר מספר לא רק על היצירה, על מחברה ועל הנסיבות שבהן היא מנוגנת, אלא גם על החוויה האישית שלה לירוי בקונצרט החגיגי של הפילהרמונית של וינה. כולנו יודעים שהשחמט משוחק על לוח בן שישים וארבע משבצות בצבעים שחור ולבן. המאמר של **יורם לוביאניקר** מתאר את ההיסטוריה של הלוח ושל צבעי המשבצות שעליו. **רן ברש** חותם את פרק המאמרים ומספר לנו על שקי הרוח המסייעים לנחיתת מטוסים ועל פסי הצבע הזוהרים שלהם.

חוברת העוסקת בצבעים ראוי לה שתודפס בצבע, שהרי אחרת הקורא עלול להחמיץ את ה"פואנטה". ואמנם, כפי שאתם יכולים לראות, החוברת הנוכחית היא כולה צבעונית. אנו שמחים מאוד להודיע שמעתה "נושאון" יודפס בצבע. מחירי הדפוס הצבעוני ירדו בשנים האחרונות, ותודות לכך אנו יכולים להגשים חלום ישן. בשלב זה אין צורך בהעלאת דמי החבר, וזאת בזכות עודף תקציבי קטן שנוצר. בהקשר זה כדאי לקרוא גם את הדיווח על האסיפה השנתית של איל"ת בעמוד 26. חשוב גם לציין את תמיכתה וסיועה הכספי של התאחדות בולאי ישראל, ועל כך אנו מודים למנכ"לית **לילך גלעד**.

קריאה מהנה,
יורם ולורנס

קשת בענן משה בן צבי

חופעת הקשת לאחר המבול.

"ליבי מנתר כשאני חוזה / בקשת בשמיים: / כך היה כשהחלו חיי; / כך עתה, בהיותי גבר; / כך יהא כשאזקין, / או תנוני למות!". מילותיו של המשורר האנגלי **ויליאם וורדסוורת'** הן עדות נוספת לקסם שמהלך על בני האדם המראה רב ההוד של הקשת בענן.

על פי פרק ט' בספר בראשית הקשת היא עדות לברית שנכרתה בין אלוהים לשורדי המבול, שלפיה יימנע אלוהים מהשחתת העולם במבול נוסף:

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: זֹאת אוֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אֶתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם. יג אֶת קִשְׁתִּי נֹתֵנִי בְּעָנָן; וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ. יד וְהָיָה בְּעָנְנִי עָנָן עַל הָאָרֶץ, וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן. טו וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר; וְלֹא יְהִי עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל בָּשָׂר. טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן; וִירְאִיתִיהָ, לְזָכֹר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ. יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ: זֹאת אוֹת-הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ.

מידת מהימנותו של הסיפור היא, כמובן, שאלה של אמונה, אך הסיפור מעיד כי גם אבותינו, כמו וורדסוורת', היו נפעמים אל מול הקשת בענן. במיתולוגיה היוונית זכתה הקשת בענן לאלה משלה, **איריס**, המוסרת את דבר האלים לאדם בשעה שהקשת מחברת את השמים לארץ.

איריס, אלת הקשת בענן.

מבחינה פיזיקלית הקשת נוצרת כאשר קרן אור פוגעת בטיפת מים, חוזרת לתוכה ומוחזרת מצידה האחורי של הטיפה. לכן המקום שבו נראה את הקשת יהיה תמיד בכיוון מנוגד לזה של מקור האור – השמש. תנאי נוסף להיווצרות הקשת הוא שהזווית תאפשר את הפרדת קרן האור לקרניים בצבעים שונים, תופעה הקרויה באופטיקה בשם "נפיצה". זאת גם הסיבה לצורת הקשת: הקשת היא חלק ממעגל המורכב מנקודות הנמצאות בזווית הדרושה ביחס לצופה.

רנה דקארט. ברקע נראה ספרו "מאמר על המתודה" משנת 1637, שכלל גם את מחקרו על הקשת.

הראשון להבין ולהסביר את הדרך שבה נוצרת הקשת היה האסטרונום הפרסי **קוטב אל-דין אל-שירזי** במאה ה-13. הסברו של אל-שירזי היה תיאורטי בלבד, ורק בשנת 1637 הצליח המדען

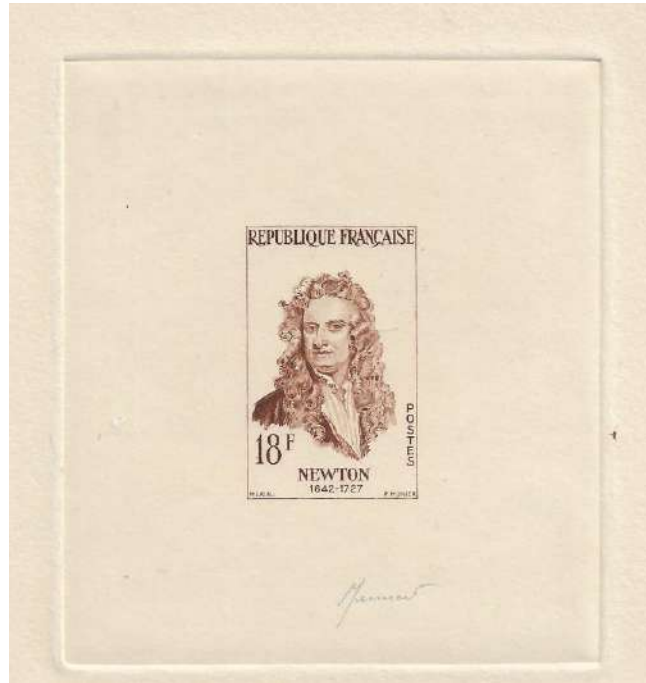
והפילוסוף הצרפתי הדגול **רנה דקארט** להוכיח את התיאוריה בניסוי. הוא העביר קרני אור בכדור זכוכית מלא במים בתנאי מעבדה, מדד את הזוויות שבהן נוצרה הקשת ומצא שהן זהות לאלו הנמדדות בקשת בענן.

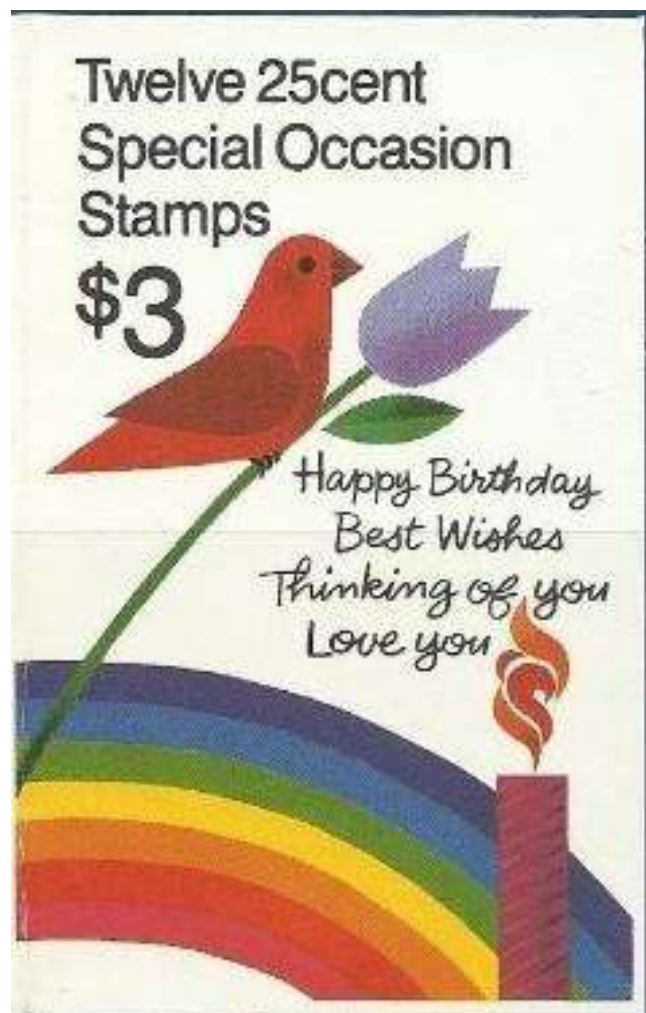
הספקטרום של הקרינה האלקטרומגנטית בתחום האור הנראה. אורכי הגל הארוכים הם בצד שמאל, והקצרים – בימין.

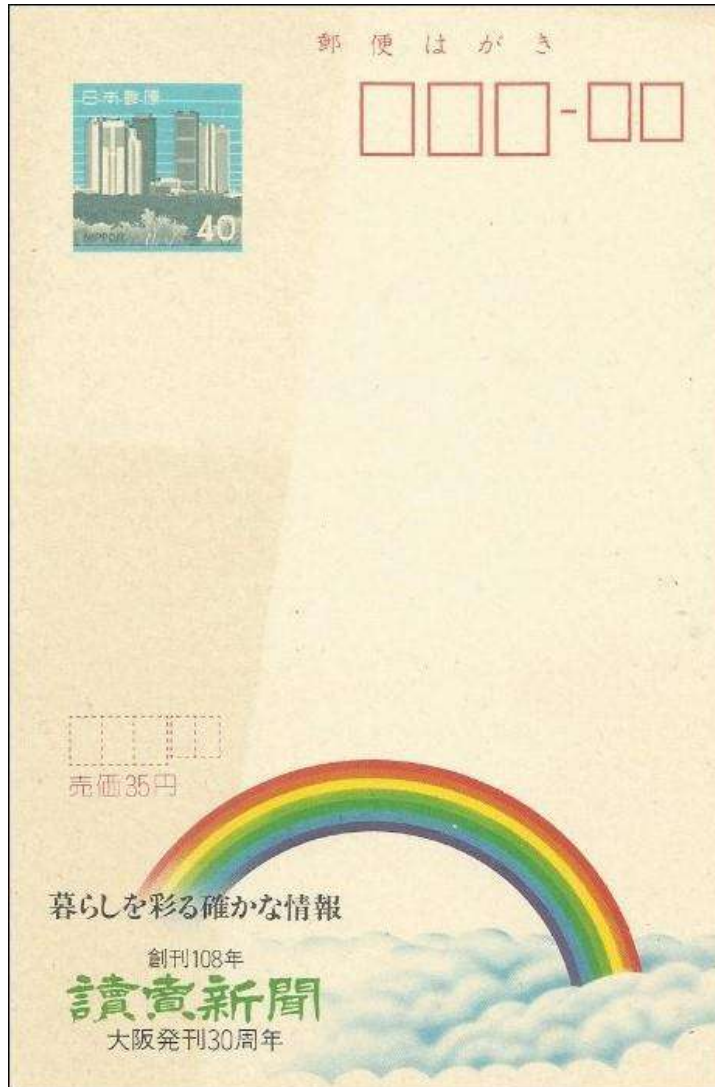
שלושים שנה נוספות עברו עד **סר אייזק ניוטון** הוכיח שהאור הלבן מורכב מצבעים רבים ושהקשת היא למעשה הפרדה של צבעים שהיו קיימים מלכתחילה. מעבודתו של ניוטון התברר, כי זווית השבירה של האור האדום ביחס לכיוונה של קרן האור המקורית חדה יותר מזו של האור הכחול, וכך נפרס הספקטרום של אורכי הגל: האור האדום, שלו אורך הגל הארוך ביותר בתחום הנראה, מופיע בקצה החיצוני של הקשת. אחרי האדום מופיעים הכתום, הצהוב, הירוק, הכחול ולבסוף הסגול, שהוא אורך הגל הקצר ביותר של הקרינה האלקטרומגנטית שאנו מסוגלים לראות.

כאמור, סדר צבעי הקשת מוגדר היטב: האדום בצידה החיצוני של הקשת ואילו הסגול בצד הפנימי, כפי שרואים בגלויית האקו היפנית בראש העמוד הבא. למרבה הצער גרפיקאים רבים מצירים את הקשת

סר אייזק ניוטון. הגהת מטבעת עם חתימת הצייר. מאוסף יצחק ברק.

בסדר צבעים הפוך, כמו בקונטרס הבולים האמריקאי לעיל. במקרים אחרים אפשר לראות על גבי בולים סדר צבעים דמיוני לחלוטין. את הבול הנראה כאן למטה הנפיק ארגון האומות המאוחדות בשנת 1992. סדר צבעי הקשת כאן הוא צהוב – אדום – ירוק – סגול – כתום, סדר שקשה לחשוב על מבלבל ממנו.

הקשת כסמל

המדע הצליח אפוא לפענח את
הנסיבות שבהן אנו זוכים לראות
את הקשת בענן, אולם בכך לא

נפגעה משמעותה הסמלית. באופן טבעי ההקשר המיידִי של הקשת הוא למזג האוויר. בחותמת הביול מגרמניה הקשת מסמלת מזג אוויר טוב. בחותמת הביול מאוסטריה מופיע סמלו של המכון המטאורולוגי והגיאודינמי של אוסטריה המבוסס על הקשת.

מלבד ההקשרים המטאורולוגיים, מסמלת הקשת דברים נוספים, כולם חיוביים. הבול מברזיל הנראה בראש העמוד הבא מוקדש לנושא השלום, והקשת היא חלק אינטגרלי מעיצובו. הבול

הפולני הונפק בשנת 1937 לציון 150 שנה למהפכה האמריקאית. הקשת בבול משקפת את החופש שבני העם האמריקאי זכו לו. מעניין שאבי המהפכה **ג'ורג' וושינגטון** מצויר בבול כשהוא נושא

את דגל הפסים והכוכבים ובו 48 כוכבים. זהו דגל שהיה בשימוש בעת הנפקת הבול, אך בוודאי שלא בימיו של וושינגטון! בבול הנוסף מפולין נראה איכר הזורע את שדהו, והקשת שבו מסמלת פוריות, כמי שמבטיחה את הגשם בעיתו. בימינו משמשים צבעי הקשת גם בדגל הגאווה, כדי להראות כי עלינו להכיל את כל מגוון סגנונות החיים.

בולים שבהם הקשת מסמלת שלום (מימין), חופש (במרכז) ופוריות (משמאל)

משה בן-צבי אוסף את נושא המטאורולוגיה. אוספו הוצג פעמים רבות, כולל ברמה הבין-לאומית. כתובתו: ת.ד. 121, ראשון לציון 75202.

חדש!!!

קטלוג של תוויות וטפסים של דואר ישראל

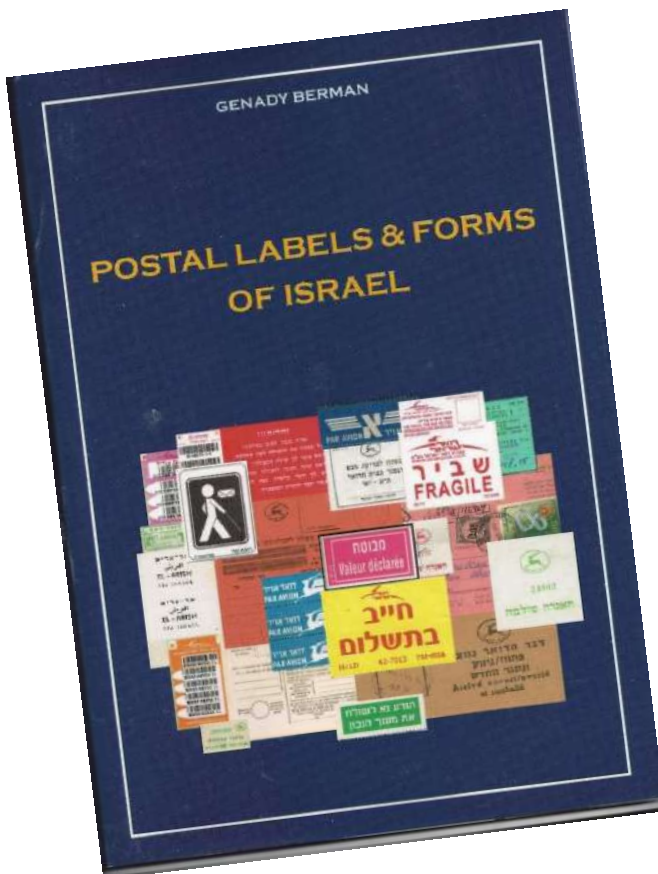
בקטלוג נעשה לראשונה מאמץ לקבץ את התוויות ואת טפסי העזר שבהם השתמש דואר ישראל משנת 1948 ועד ימינו. רוב החומר מקוטלג ומוצג לראשונה.

הקטלוג כולל פירוט של תוויות שונות: דואר רשום, דואר אוויר, חבילות, גוביינה, מוניות דואר רשמי, תוויות ביטחון, מכס ועוד.

80 עמודים.

מחיר: 150 ₪,

כולל משלוח בארץ

את הקטלוג אפשר לרכוש אצל המחבר גנדי ברמן.
טלפון: 053-6330141 bermangenady

הצבע בציורי מערות וסלעים משה ביאלי

המינרל מלכית –
מקור לצבע ירוק

הצורך של האדם לתת ביטוי אומנותי למחשבותיו ולתרבותו הוא עתיק יומין. הרבה לפני המצאת הכתב כבר נהג האדם הקדמון לצייר ובכך לבטא את עצמו. בהעדר נייר או בד לציור כמקובל כיום הוא עשה זאת על גבי הקירות (ולעיתים גם התקרות) של מערות בכל רחבי העולם. במקומות אחדים השתמש האדם הקדמון גם בסלעים כמצע לציוריו. יצירות אומנות אלה נוצרו לפני אלפי ולעיתים אף לפני עשרות אלפי שנים, והן מכונות בשם "אומנות פרהיסטורית".

בעבר כבר פרסמתי מעל דפי "נושאון" מאמרים העוסקים בנושאי היצירה, ועתה ברצוני להתמקד בשאלת הצבעים. מעניין שכאשר אני מספר על האדם הקדמון ועל האומנות הפרהיסטורית, רק לעיתים רחוקות אנשים מעלים את השאלה, כיצד יצר האדם הקדמון את הצבעים שבהם השתמש.

שימוש בצבע כחול במערות מוגאו.

חומרי הגלם שעמדו לרשות האדם הקדמון היו מקומיים בלבד. מקורות הצבע שעמדו לרשותו היו אותם מינרלים צבעוניים שהיו נפוצים באזור מגוריו. המינרל **המטיט** הוא תחמוצת של ברזל המופיעה בטבע במגוון צבעים. מקור השם הוא מהמילה היוונית "הימה" שפירושה דם, ואמנם כאשר טוחנים את ההמטיט מתקבלת אבקה בצבע אדום

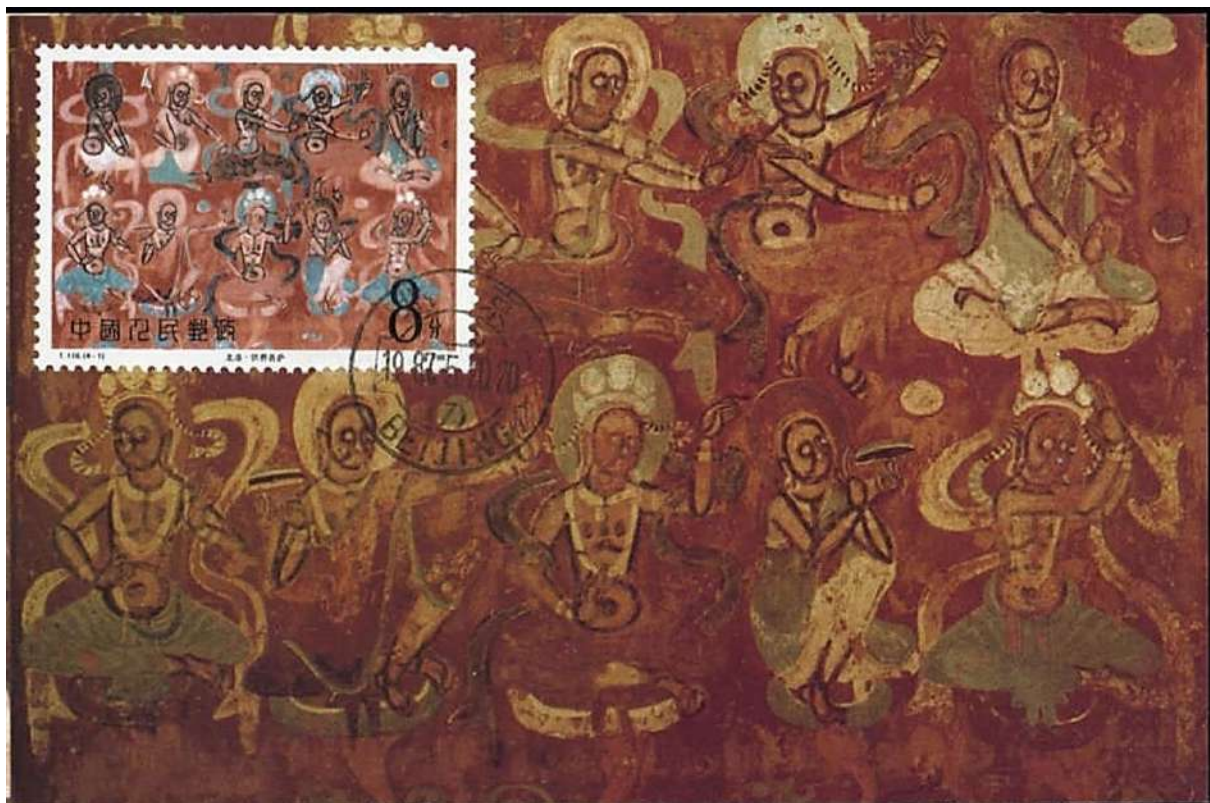
(ללא תלות בצבע ההמטיט המוצק). ההמטיט שימש אפוא את האדם הקדום כמקור לצבע האדום על גווניו השונים. באופן דומה שימש המינרל **לימוניט** כמקור לצבע צהוב, והמינרלים **מלכיט ואזוריט** שימשו להפקת צבע ירוק וכחול בהתאמה. את הצבע הלבן הפיק האדם מאבן סיד, ואת השחור מפחמי עץ או מתחמוצת המנגן.

כמובן שלא די היה לאתר מקור מתאים לצבע. את המינרל היה צריך לטחון לאבקה ולערבב אותה בנוזל, כדי שאפשר יהיה למרוח את הצבע על גבי קיר המערה או על הסלע. הנוזל הנפוץ ביותר בשימוש היה מים, אך אבותינו עשו שימוש גם בדם ובשתן וכן בנוזלים צמיגים יותר כגון חלבון ביצה, דבש ושמן צמחי. ככל שהחומר היה צמיג יותר, כך גדלה יכולתו של הצייר ליצור ציורים מורכבים ומתוחכמים יותר.

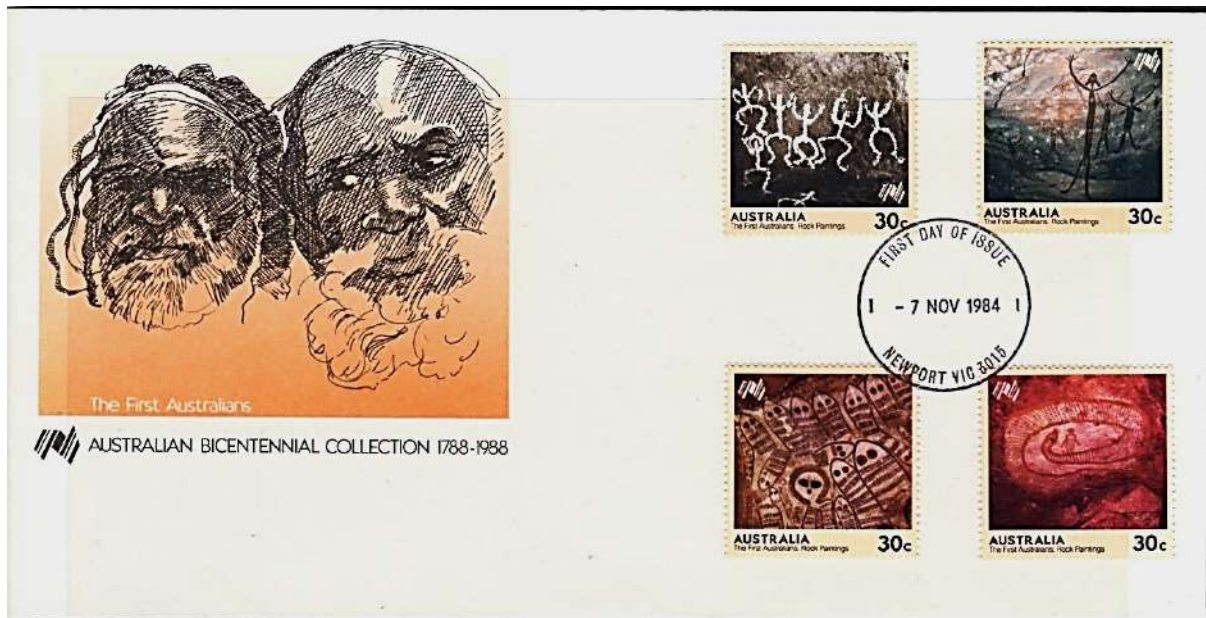
בניית פגודה. ציור קיר
ממערות אלף הבודהות.

הקושי ביצירת הצבע השפיע, כמובן, גם על היצירה עצמה. כיום אין לציירים כל בעיה להשתמש בעשרות גוונים של כל צבע יסוד, והיצירה המתקבלת זוכה לעומק בהתאם. האדם הקדמון נדרש למאמצים אדירים כדי ליצור צבע כלשהו, ועמדה בפניו האפשרות ליצור רק צבעים אחדים. כתוצאה מכך ספקטרום הצבעים באומנות הפרהיסטורית הוא מוגבל: שחור, לבן, אדום, חום, צהוב וכתום הם הצבעים הנפוצים ביותר באומנות זו. לעומת זאת השימוש בירוק, בכחול ובסגול הינו מועט.

ציור ממערות מוגאו על גבי גלית מרב. הציור המקורי הוא באדום-חום, כפי שרואים בגלוייה, אך מעצב הבול השתמש בחירות האומנותית והוסיף גוונים של כחול שאינם קיימים במציאות.

מערות מוגאו הנמצאות בצפון מערב סין הן בבחינת היוצא מן הכלל המעיד על הכלל. מערות אלה, המכונות גם "מערות אלף הבודהות", נמצאות על דרך המשי, והן נחצבו במשך כ-1,000 שנים, החל מהמאה הרביעית לספירה. ציורי הקיר שבמערות הללו משתרעים על פני שטח מדהים של 45,000 מטרים רבועים. בציורים השתמשו גם בגוונים של כחול וירוק שכמותם כמעט ולא נראה במערות באירופה, באפריקה ובדרום אמריקה. בציורים אלמנטים דתיים ותרבותיים בצד פעילויות מחיי היום-יום כגון ציד, חקלאות ובניית פגודה, כפי שרואים בבול שבעמוד הקודם.

מעטפת יום ראשון של סדרת בולים המוקדשת לאומנות ציורי הסלע של האבוריגינים.

השימוש בגוונים של כחול וירוק שרואים בציורים ממערות מוגאו נדיר יחסית. הוא התאפשר הן הודות לזמינותם של מינרלים כגון מלכיט ואזוריט באזור והן משום שהציורים מאוחרים יחסית וצוירו בתקופה שבה היכולת הטכנית של המין האנושי כבר הייתה משופרת. לעומתם ציורי הסלע בצפון אוסטרליה, באזור המכונה ארץ ארנהם, עתיקים הרבה יותר. מדענים תיארכו אותם ללפני 30 עד 50 אלף שנים, והם מיוחסים לאבוריג'ינים, ילידי אוסטרליה המקוריים. בציורים אלה מופיעים מוטיבים פולחניים של טקסים רוחניים שקשה להתחקות אחר משמעותם לצד בעלי חיים מקומיים. הגוונים שבהם השתמשו האבוריג'ינים כוללים אדום, חום, צהוב, שחור ולבן בלבד.

רבים מציורי הסלע נמצאו באפריקה, וניתן אף לומר שהיבשת השחורה היא המוזיאון הגדול בעולם לאומנות פרהיסטורית. הצבע הנפוץ ביותר בציורים אלו הוא אדום עם נטיה לורוד או לכתום. צבעים נפוצים אחרים הם צהוב, שחור ולבן, בעוד שרק לעיתים רחוקות נמצא ציורים הכוללים גם כחול. באזור טאסילי נאג'ר, רכס הרים במדבר סהרה השוכן במזרחה של אלג'יר, נמצאו כ-15,000 ציורים, ומעריכים שגילם מ-2,000 עד 7,000 שנה. התיארוך של היצירות נסמך לא רק על שיטות מדעיות, כגון מדידת הריכוז של האיזוטופ פחמן 14, אלא גם על נושאי הציור. היצירות המוקדמות יותר מתעדות חיות בר האופייניות לסוונה, כגון פילים וג'ירפות. לעומת זאת היצירות המאוחרות יותר הן מהתקופה שבה שינויי האקלים הפכו את האזור למדברי, והן

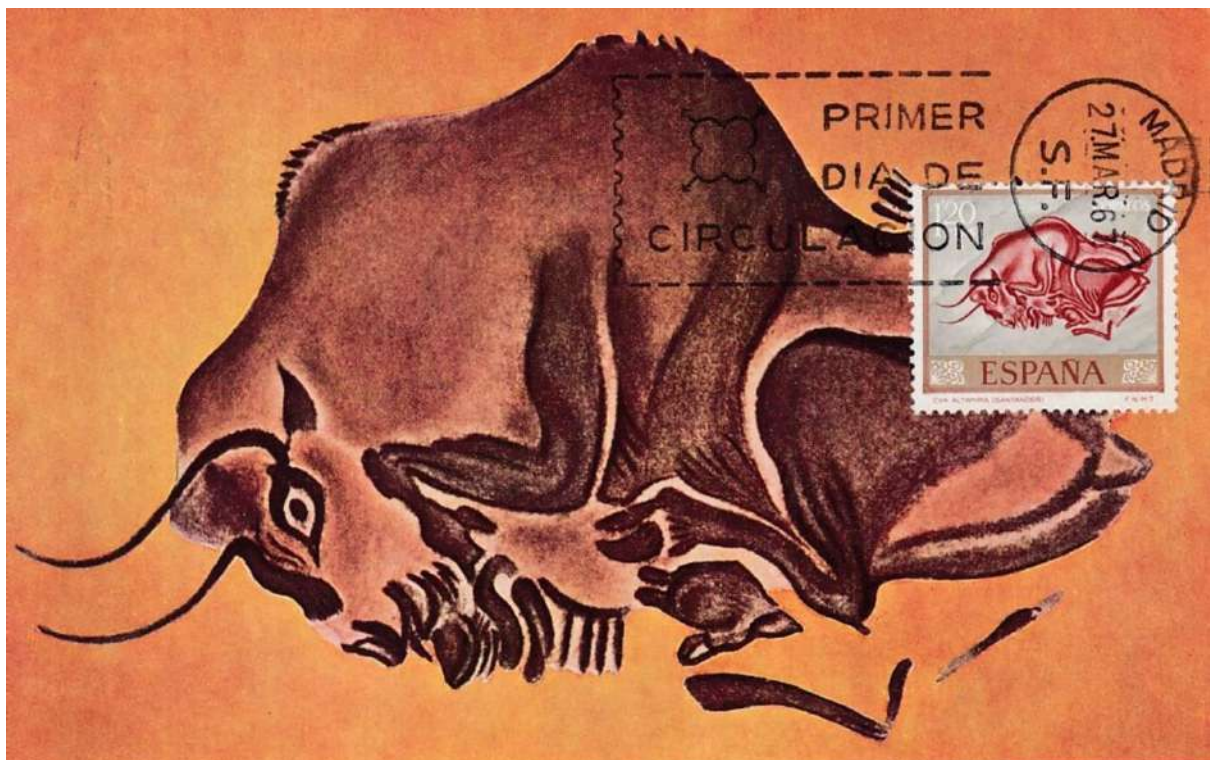

ציורי סלע מטאסילי נאגיר. מימין: כבש מופלון. משמאל: יען

כוללות בעיקר סוסים וגמלים. לא בכדי נקבע האזור כפארק לאומי וכאתר מורשת עולמי.

באירופה גילו עד היום יותר מ-300 מערות עם ציורים בנושאים שונים. בעלי החיים דומיננטים בציורים אלו. רוב המערות נמצאו במערבה של היבשת – בצרפת ובספרד. אחד האתרים

המפורסמים הוא מערת אלטאמירה (שם שפירושו "הנוף הגבוה") הנמצאת כשלושים קילומטר מערבית לעיר סנטנדר בספרד. הערכות אחרונות טוענות כי גילם של הציורים במערה זו הוא כ-38,000 שנה! סולם הצבעים בציורים מוגבל יחסית וכולל גוונים של אדום וסגול, שחור ולעיתים גם לבן. ציור הביזון האירופי, בעל חיים שנכחד מרוב שטחה של אירופה במאות השנים האחרונות, הפך לסמלה המסחרי של אלטאמירה.

הביזון האירופאי ממערת אלטאמירה – גלוית מרב.

הצבע השחור בולט במיוחד במערת ניו בדרום מערב צרפת בשיפולי הרי הפירנאים. במרחק של 770 מטר מהכניסה למערה נמצא האולם המרכזי הנקרא "הסלון השחור", ובו ציורים רבים של בעלי חיים, כמעט כולם בשחור ומיעוטם באדום. הציורים השתמשו

באצבעותיהם למריחת הצבע ובחלק מהמקרים במכחולים מאולתרים העשויים מצמחים או משערות בעלי חיים. באמצעות מדידות פחמן 14 קבעו כי הציורים הם בני כ-13,000 שנה. הם מציגים בעלי חיים אוכלי עשב, אך לא טורפים שהיו נפוצים באזור.

נסיים סקירה זו בציורי מערות מדרום אמריקה. בברזיל מוכרות מאות מערות ובהן ציורי קיר. בגיליונית שלהלן דוגמאות משלוש מערות שונות ובהן ציורים שגילם בין 7,500 ל-12,000 שנה. מאחר וברזיל עשירה במינרלים, הצבעים בציורים האלה מרהיבים ביופיים.

מימין: ציורים של בעלי חיים ממערת ניו. ניסיונות צבע בירוק, בחום ובכחול.
הבול הסופי הונפק בחום בהיר. משמאל: ציורי מערות מברזיל.

העובדה שציורי מערות וסלעים נשתמרו במשך אלפי ואף עשרות אלפי שנים היא עדות לאיכות עבודתו של האדם הקדמון. בתנאים קשים ותוך שימוש בחומרי גלם מוגבלים הצליחו אבותינו ליצור צבעים אשר עמדו במבחן הזמן. בזכות זאת אנו יכולים כיום להנות מפרי יצירתם ולהתפעל מהשגיהם הטכניים.

משה ביאלי אוסף, מלבד ציורי מערות, גם את נושא התנ"ך באומנות. כתובתו למשלוח תגובות: biali.moshe@gmail.com

איל"ת גם ב - - חפשו אותנו!

הדנובה הכחולה והפילהרמונית של וינה לירוי פרץ

יוהאן שטראוס הבן

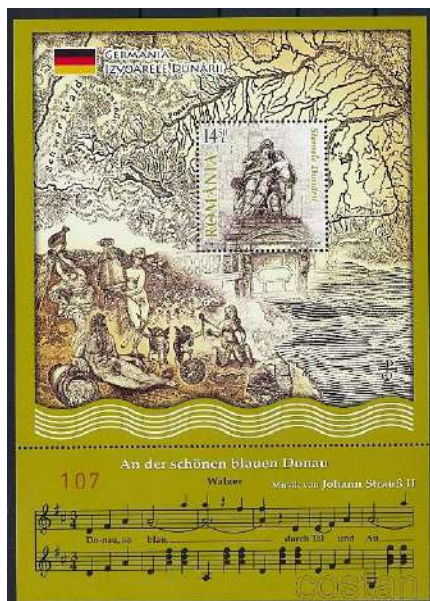
יוהאן שטראוס הבן נולד בווינה ב-25 באוקטובר 1825 למשפחה מוזיקלית במיוחד: אביו, **יוהאן שטראוס האב**, היה מלחין ידוע, וגם אחיו הצעירים, **יוזף ואדוארד** היו למלחינים. לבני המשפחה היה סגנון מוזיקלי ייחודי ומשותף, וגם כיום אפשר לזהות בקלות יצירות של בני המשפחה. כל בני המשפחה שצינתי זכו לפרסום, אך אין ספק שיוהאן הבן התעלה על כולם וזכה לכינוי "מלך הוואלסים". עיקר פועלו היה בווינה, עיר הולדתו, ובה גם נפטר בשנת 1899.

אחת מיצירותיו המפורסמות של שטראוס היא "על שפת הדנובה הכחולה היפהפייה", הידועה בשם המקוצר "הדנובה הכחולה". את היצירה, המוקדשת

הגהת מטבעת (שלב ראשון) של בול לזכר יוהאן שטראוס הבן. הבול הסופי מוצג בצד שמאל למטה.

לנהר החוצה את וינה (וכמובן עוד ערים באירופה), הלחין שטראוס בשנת 1866, וביצעה אותה לראשונה מקהלת הגברים הווינאית באותה שנה. מאז ועד היום היא אחת היצירות הקלאסיות המוכרות ביותר. ליצירה יש אופי אוסטרי מובהק, והיא כוללת חמישה ואלסים שונים, שהראשון שבהם הוא גם המפורסם ביותר.

מימין: בול שהונפק לציון מאה שנה לפטירתו של יוהאן שטראוס הבן ובו נראה ריקוד הוואלס. במרכז: מאה שנה ל"דנובה הכחולה". משמאל: בול המוקדש לנהר הדנובה ומקורותיו באזור היער השחור. בשובל מובאים התווים של "הדנובה הכחולה".

בשנת 1842 הקים המלחין והמנצח הגרמני **אוטו ניקולאי** תזמורת שנקראה "האקדמיה הפילהרמונית" ולימים קיבלה את התואר "הפילהרמונית של וינה". התזמורת הייתה (ועודנה) עצמאית לחלוטין, והחלטותיה התקבלו בהצבעה דמוקרטית בין חבריה. אין חולק על כך שמדובר באחת התזמורות הטובות בעולם, ורבים מבין המוזיקאים טוענים כי היא התזמורת הטובה בעולם, אשר לה צליל ייחודי. לתזמורת הפילהרמונית של וינה נגנים ברמה הגבוהה ביותר, מסורת ארוכת שנים של איכות וינאית ודייקנות בלתי נתפסת. משכנה הקבוע הוא המוזיקפראיין שבוינה, אשר נחשב לאחד משלושת אולמות הקונצרטים הטובים בתבל בשל האקוסטיקה שבו. מאז 1933 אין לתזמורת מנצח ראשי אחד, אלא מספר מנצחים אורחים. כך הגיעו טובי המנצחים בהיסטוריה לנצח על התזמורת באולמה, המכונה "אולם הזהב". הזכות לנצח על הפילהרמונית של וינה היא כבוד גדול, המוענק אך ורק לטובים ביותר.

אוסטריה הנפיקה במהלך השנים כמה בולים לכבוד התזמורת הפילהרמונית של וינה. שניים מהם נראים כאן. בבול האמצעי נראה אולם המוזיקפראיין, המכונה "אולם הזהב".

הפילהרמונית של וינה ידועה גם בשל "קונצרט השנה החדשה", הנערך באולם הקונצרטים של המוזיקפראיין בליל השנה החדשה בכל שנה מאז 1939. קונצרט זה נחשב ליוקרתי ביותר בעולם ומועבר בשידור חי לחמישים מיליון צופים ב-72 מדינות. רוב היצירות בקונצרט הן פרי עטם של בני משפחת שטראוס שהוזכרו לעיל – יוהאן האב, יוהאן הבן, יוזף ואדוארד, אך מדי פעם משולבות גם יצירות של מלחינים אחרים. העיר סן רמו שבאיטליה מעניקה במתנה מדי שנה פרחים המקשטים את האולם המדהים ביופיו בעת הקונצרט. בשל הביקוש הרב יש לרכוש כרטיסים לפחות שנה מראש.

קונצרט השנה החדשה ידוע בהדרנים המנוגנים בו מדי שנה, הגם שאינם רשומים בתוכנית הרשמית. ההדרן השני הוא לעולם "הדנובה הכחולה" של יוהאן שטראוס הבן, ולאחריו מנוגן "מארש רדצקי" של יוהאן שטראוס האב. בהתאם למסורת ארוכת שנים, בתחילת "הדנובה הכחולה" מנגנים הכינורות צליל חלש ומהיר ביותר הנקרא "טרמולו". הקהל מוחא כפיים, ואז המנצח אומר בגרמנית "הפילהרמונית של וינה ואני

רוצים לאחל לכם (ואז הוא מסתובב לתזמורת ומנצח עליהם לומר) שנה טובה". באחת השנים שבהן המנצח בקונצרט השנה החדשה היה היהודי **לורין מאזל** נאמרו ברכות שנה טובה בשלל שפות שונות מפי נגנים בתזמורת, ולורין מאזל איחל שנה טובה בעברית. את נגינת "הדנובה הכחולה" מלווים רקדנים בוגרי הבלט של וינה. ההדרן השלישי הוא כאמור "מארש רדצקי", ובמהלכו המנצח מסתובב לקהל ומסמן להם מתי למחוא כפיים בהתאם למקצב.

בולים מאוסטריה לכבוד המנצחים על קונצרט השנה החדשה של הפילהרמונית של וינה. מימין לשמאל: ריקרדו מוטי (2004), מאריס יאנסונס (2006) וזובין מהטה (2007). למעלה: לורין מאזל (2005).

בשנה שעברה נסעתי לווינה עם אבי לצפות בקונצרט של שנת 2018 בניצוחו של האיטלקי **ריקרדו מוטי**. הייתה זו חוויה מיוחדת במינה אשר השפיעה עלי עמוקות. איכות הנגינה בקונצרט הדהימה אותי וגרמה לי להבין, שהמוניטין שיצאו לתזמורת הפילהרמונית של וינה כתזמורת הטובה בעולם מוצדקים. למסורת ולאופי הנגינה העוצמתי של נגינה אין מקבילה באף תזמורת אחרת, אף לא בטובות שבהן. אני עדיין

מעריך מאוד תזמורות אחרות, אך לתזמורת הפילהרמונית של וינה יש קסם מיוחד. התפעלתי מהאקוסטיקה של האולם ומיפיו, השתאיתי למראה סידור הפרחים המרהיב והתרשמתי מההווי של הקונצרט ושל הקהל. האוסטרים גאים מאוד בקונצרט השנה החדשה ומנפיקים לכבודו בולים ומטבעות.

עם שובי מווינה החלטתי להפריד את ההנפקות הקשורות לפילהרמונית של וינה ולקונצרט השנה החדשה מאוסף בולי המוסיקה שלי ולייחד לנושא אוסף נפרד. האוסף כולל גם מטבעות, ואף ש"נושאון" הינו עיתון בולאי, אני מציג להלן כמה מטבעות מאוסף זה.

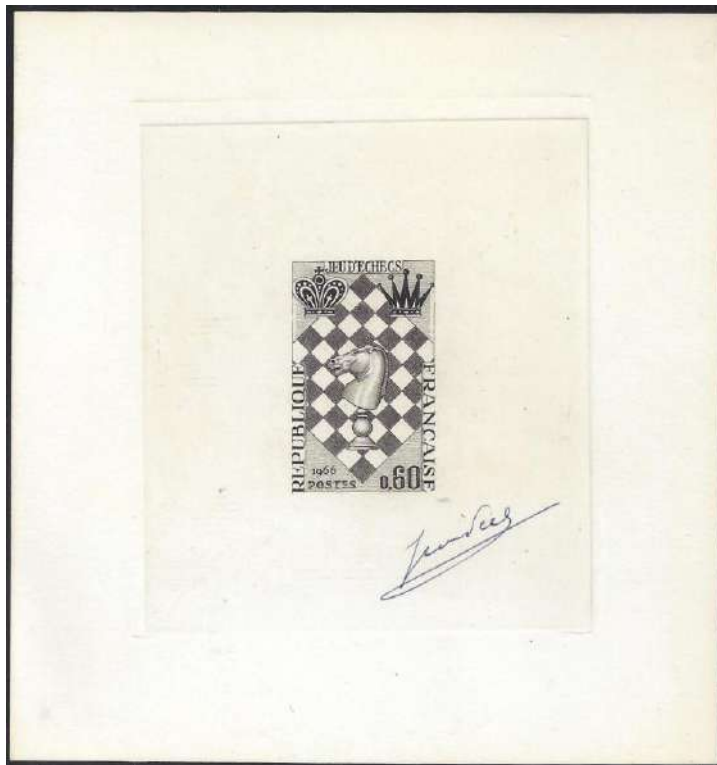

לירוי פרץ, נער בן 13, מנגן בכינור ובפסנתר ואוסף מוסיקה ומלחינים (גם על גבי מטבעות ושטרות) וכן בולים מגרמניה, אוסטריה ושווייץ. לירוי מתעניין גם במדעים כגון כימיה, פיסיקה ואסטרופיזיקה. לתגובות: learoy1107@gmail.com

בקרו ב"נושאון" – גיליון בנושא "על טעם ועל ריח"

אם ברצונכם לפרסם מאמר או ידיעה בחוברת זו, אנא פנו אל עורכי "נושאון" בהקדם האפשרי באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.

שישים וארבע משבצות יורם לוביאניקר

הגהת אומן של בול שחמט מצרפת, 1966, חתומה על ידי החרט.
אחד מעשרים עותקים ידועים.

איור מספר המלכים של פירדوسی ובו לוח שחמט חלק.

גם מי שהיכרותו עם משחק השחמט קלושה בלבד יודע, שהוא משוחק על גבי לוח משבצות שחור-לבן. הלוח המשובץ הינו אחד מסמליו של משחק המלכים, ולראיה הקורא מוזמן להציץ בהגהת האומן המוצגת כאן משמאל. העיצוב כולל אמנם גם כמה מכלי המשחק, אולם אני משוכנע שרוב הקוראים עמדו על הקשר של העיצוב לשחמט כבר במבט ראשון, וזאת על סמך הלוח המשובץ.

בקרב ציבור האספנים של בולי השחמט יש כאלה המרחיקים לכת ואוספים גם בולים של "פרפר השחמט" או של "פרח השחמט". שני

היצורים הללו מתחום הביולוגיה זכו לשמות בלתי רשמיים אלה, משום שהם מאופיינים בשילוב של צבעי שחור ולבן במבנה הדומה למשבצות.

על רקע זה מעניין לדעת, כי בראשיתו שוחק השחמט על לוח חלק, בעל משבצות אחידות בצבען. איננו יודעים הרבה על הנסיבות שבהן נולד השחמט, אך רוב החוקרים מאמינים, שמקורו של המשחק בהודו של המאה השישית לספירה. אחד האיזכורים הראשונים של השחמט הוא באפוס המונומנטלי "שאהנאמה"

(בתרגום חופשי – ספר המלכים), שכתב המשורר הפרסי **פירדוסי** בסביבות שנת 1,000 לספירה. היצירה מספרת את ההיסטוריה של איראן מבריאת העולם ועד לכיבושה על ידי המוסלמים במאה השביעית. באחד החלקים של יצירה זו מסופר על שליח הודי המציג בפני מלך פרס את משחק השחמט. כפי שאפשר לראות בגיליונית מטג'יקיסטן, באותם ימים היה נהוג לשחק על גבי לוח חלק.

אם נאמץ את סיפורו של פירדוסי, הנתמך גם על ידי מקורות אחרים, הרי שהשחמט נדד מהודו לפרס, משם לעולם המוסלמי וממנו לאירופה. במקביל נפוץ השחמט גם מזרחה והגיע לסין וליפן. הגרסה הסינית של השחמט, הקרויה שיאנג-צ'י, משוחקת אף היא על גבי לוח חלק, כפי שרואים על כריכת הקונטרס מקוריאנה.

שחמט סיני משוחק על גבי לוח חלק. כריכת קונטרס.

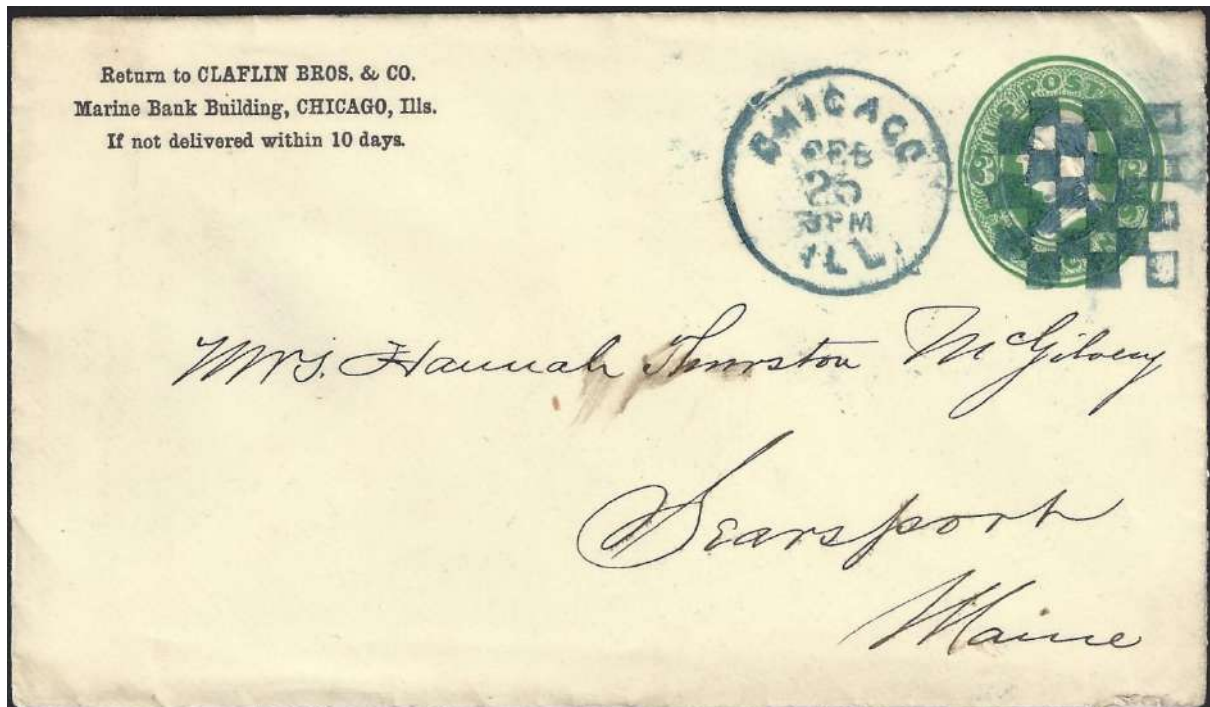
אז מתי והיכן הוחלט שלוח השחמט צריך לקבל את המבנה המשובץ המוכר לנו כיום? ככל הנראה זה קרה באירופה של ראשית המילניום הקודם. באותה תקופה כבר היה מוכר באירופה משחק הדמקה, הגם שהוא שוחק על לוח קטן של 5 X 5. האירופאים נהגו לשחק דמקה על גבי לוח משובץ, דבר שהינו הגיוני למשחק שבו האלכסונים הם קווי המשחק היחידים. ככל הנראה צורת הלוח המשובץ הועתקה מהדמקה אל המשחק החדש, שחמט. בשנת 1283 נכתב "ספר השחמט, הקוביות ומשחקי הלוח" לפי הזמנתו של **אלפונסו העשירי** "החכם", מלך קסטיליה. בספר יותר מ-100 בעיות שחמט מאוירות, ובכולן מוצג המשחק על גבי לוח משובץ.

עמוד מתוך ספרו של המלך אלפונסו העשירי.

חדי העין מבין הקוראים שמו בוודאי לב שלוח השחמט הנראה בבול הספרדי הוא חריג בגודלו וכולל 12 שורות ו-12 עמודות, כלומר 144 משבצות. ואומנם מספרו של המלך אלפונסו וממקורות היסטוריים אחרים אנו למדים, כי עד לפני כמה מאות שנים היו קיימות לשחמט כמה גרסאות. חלק

מהגרסאות האלה שוחקו על גבי לוחות הקטנים מהלוח הסטנדרטי של ימינו, ואילו חלקן על גבי לוחות גדולים יותר. הפופולארית ביותר מביניהן נקראה "שחמט שליחים", משום שהיא כללה כלי משחק נוסף – השליח. שחמט שליחים משוחק על גבי לוח של 8 שורות ו-12 עמודות, כלומר לוח שאינו ריבועי בצורתו.

מכתב שנשלח משיקגו, אילינוי בשנות ה-70 של המאה ה-19 (25 בפברואר, ללא ציון השנה) עם חותמת קשוחה (fancy cancellation) בצורת לוח משובץ בגודל 6X7. לא ידועה גרסה של שחמט אשר שוחקה על לוח בגודל כזה. למרות הדמיון הצורני אין לחותמת כל קשר למשחק השחמט.

חותמת לזכרו של דמיאנו

מיום שהחלו לשחק שחמט על לוח משובץ נוספה לשחקנים דרגת חופש בכל הנוגע לאופן הצבת הלוח. אפשר להציב את הלוח כאשר המשבצת הימנית התחתונה היא לבנה. לחלופין אפשר להציבו כאשר משבצת זו הינה שחורה, מצב המתקבל אם מסובבים את הלוח ב-90 מעלות לעומת צורת ההצבה הקודמת. בשנת 1512 כתב רוקח פורטוגזי בשם **פדרו דמיאנו** ספר הדרכה למשחק השחמט. ספרו של דמיאנו הוא הראשון המתייחס לצורת הצבת הלוח, והוא קובע כי יש להציב את הלוח כך שהמשבצת התחתונה מצד ימין תהיה בצבע לבן. כלל זה תקף גם כיום.

הכלל המוזכר בספרו של דמיאנו אינו קוסמטי בלבד, אלא נודעת לו חשיבות של ממש. כאשר מציבים כיאות את הלוח ומסדרים נכונה את הכלים על גביו, ניצבים המלכים על משבצת בצבע נוגד: המלך הלבן על משבצת שחורה, ואילו המלך השחור על משבצת

סידור נכון של הלוח והכלים

לבנה. בגיליון המזכרת מויאטנם הנראה כאן מודגם הדבר יפה. אילו היה הלוח מסובב ב-90 מעלות, הרי שהמלכים היו ניצבים על משבצות תואמות לצבעם, או שהיה צורך להחליף את מיקומם של המלכים עם המלכות. שתי האפשרויות הן בלתי נסבלות בעבור כל שחמטאי.

אף שהכלל של דמיאנו הוא בן יותר מ-500 שנה, יש המתקשים להתמודד איתו. בבול מגינאה ביסאו רואים שני ילדים המשחקים על גבי לוח שלא הוצב נכונה. לכאורה אפשר להניח כי מדובר בשני ילדים אשר אינם בקיאים בחוקי השחמט די הצורך. אך מה נגיד למראה שניים מגדולי השחמטאים בכל הזמנים

– אלוף העולם **אנטולי קרפוב** והטוען לכתר **ויקטור קורצ'נוי**, אשר טעו כביכול אותה טעות בעת שהתחרו על התואר העולמי? אין מנוס מהמסקנה המצערת, אך הלא מפתיעה, שהגרפיקאים המעצבים בולים אינם שולטים ברזי משחק המלכים.

בדרך כלל המשבצות של לוח השחמט צבועות בשחור ובלבן, ובאופן דומה גם כלי המשחק הם בצבעים אלו. אך חוקי המשחק אינם מחייבים שימוש דווקא בשחור ובלבן, אלא בשני צבעים הנבדלים בברור זה מזה. מעטים הם המקרים שבהם בוחרים מעצבי הלוחות בצבעים אחרים, ובמקרים אלה משתמשים בצבע בהיר ובצבע כהה כלשהם. מעצבי הבולים הם פחות שמרנים, וכך קיים מספר לא מבוטל של בולי שחמט שבהם בחר המעצב לסטות מהנוהג ולהשתמש בצבעים שונים.

אחת הדוגמאות הבולטות היא מתוך סדרה בת שבעה בולים, שהונפקה בקובה בשנת 1951 לציון מלאת 30 שנה לדו-קרב על אליפות העולם בין **חוזא ראוּל קפבלנקה** מקובה ל**ד"ר עמנואל לסקר**. בבול בערך נקוב של 5 סנטבו רואים את העמדה שבה נכנע לסקר במשחק ה-14 בדו-קרב, כניעה שבעקבותיה הוכרז קפבלנקה כאלוף העולם החדש. מעצב הבול בחר לצייר את הלוח עם משבצות בצבעים ירוק וצהוב.

לסקר נכנע לקפבלנקה. מימין: רביעיה בלתי מנוקבת, אחת מארבע הידועות כיום.
משמאל למעלה: בול דוגמה. משמאל למטה: ניסיון צבע של המדפיס באדום ובחום כהה.

הבולים הקובנים הודפסו בגיליונות של 100 בולים, וידוע רק גיליון אחד בלתי מנוקב. אני מציג כאן רביעיה בלתי מנוקבת של הבול בערך 5 סנטבו – אחת מבין ארבע רביעיות כאלה הידועות כיום. נוסף על כך מוצג בול דוגמה (specimen, עם הדפס רכב muestra וחור פסילה של המדפיס, חברת ווטרלו ובניו בע"מ). כן מוצג ניסיון צבע של המדפיס בגוונים שונים מצבע ההנפקה – אדום וחום כהה. גם בבול זה יש חור פסילה של המדפיס והדפס רכב הנושא את שם החברה.

הסדרה הקובנית הודפסה בשני צבעים ובשני שלבים. שיטה זו "מזמינה" טעויות של חוסר התאמה בין הצבעים, ואמנם בבול הנראה כאן חלה טעות הדפסה, והצבע הצהוב זז כמעט שלוש שורות כלפי מעלה וכן תזוזה קלה כלפי שמאל. התוצאה היא לוח שחמט שבו משבצות בשלושה צבעים – ירוק, צהוב ולבן. זוהי טעות נדירה ביותר, ובמשך למעלה מ-35 שנות איסוף לא נתקלתי בדוגמה נוספת להזזת צבע כה משמעותית בבול זה.

יורם לוביאניקר, עורך "נושאון", מציג את "שחמט – משחק המלחמה".
התצוגה שלו זכתה במדליית זהב ברמה הבין-לאומית. כתובתו למשלוח
תגובות: lubianiker@gmail.com

לכל הרוחות - יש כאן שק מזהיר! חן ברש

בול דואר האוויר הראשון של ארצות הברית ובו נראה מטוס מסוג ג'ני. לפנינו טעות הדפסה – מרכז הבול מוסט כלפי מטה, ובשל כך נוצר הרושם שהמטוס מתרסק על הקרקע. טעות זו נמכרה במכירה פומבית תמורת כ-5,000 דולר.

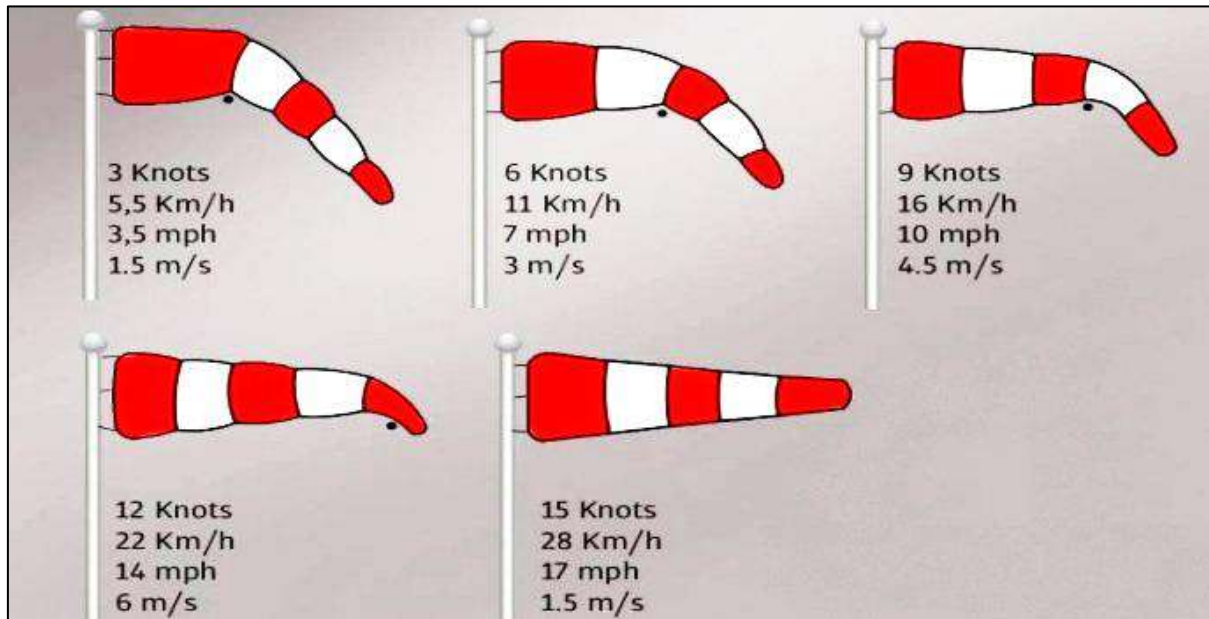
הכול יודעים שהנחיתה היא שלב מסוכן ביותר בטיסה, הדורש תשומת לב מקסימלית מהטייס, כדי למנוע תאונה שתסתיים באסון. לא לחינם נוהגים הישראלים לפצוח במחיאות כפיים לטייס כאשר המטוס נוחת בבטחה על הקרקע! טווח השגיאה קטן, ועל הטייס להביא בחשבון נתונים רבים, בהם מזג האוויר, משקל המטוס, מצבו של משטח הנחיתה (האם הוא יבש או רטוב) ובעיקר – מצב הרוח. כמובן שאין כוונתי למצב רוחו של הטייס, אם כי כולנו נעדיף, מן הסתם, שמצב רוחו יהיה שפיר. הכוונה היא לעוצמת הרוח ולכיוונה, שכן לאלה נודעת השפעה ניכרת על צורת הנחיתה. די בטעות קלה בנתוני הרוח כדי לגרום למטוס להתרסק, חלילה, על הקרקע.

כיצד יכול הטייס לדעת בזמן אמת את נתוני הרוח השוררים בעת הנחיתה? אין די בנתונים סטטיסטיים ממוצעים, שהרי עוצמת הרוח וכיוונה עשויים להשתנות בכל רגע נתון. לצורך זה משתמשים בכלי עזר הנקרא "שק רוח" או "שרוול רוח" ובאנגלית – "גרב רוח" (Windsock). מדובר באותו שק מוארך, המתנופף לו בגאון ליד מסלולים בשדות תעופה ובמנחתי מטוסים. בדרך כלל מדובר בשק צבעוני זוהר, לעיתים בצבע אחד – כתום, אדום או צהוב, ולעיתים מפוספס בשילובי צבעים זוהרים ובולטים לעין. צורת השק היא של חרוט קטום (קצוץ קצה), והיא מאפשרת לאוויר לזרום דרכו מפתחו הרחב לכיוון קצהו הצר. השק עצמו תלוי על גבי מתקן המסתובב בחופשיות סביב תורן.

מימין: שק רוח בצבע צהוב זוהר. משמאל: שק רוח מפוספס.

כדי להשיג שליטה טובה ובטוחה במטוס בשעת המראה או נחיתה על הטייס לדעת מהו כיוון הרוח המדויק בסביבות המסלול. ההמראה או הנחיתה יתבצעו כנגד כיוון הרוח (בעגה של הטייסים: "אל תוך הרוח") כדי ליצור עילוי רב יותר ("משענת") לכנף המטוס. שק הרוח מספק את הכיוון בצורה פשוטה ביותר: כיוון הרוח הוא הנגדי לכיוון שאליו הוא מצביע.

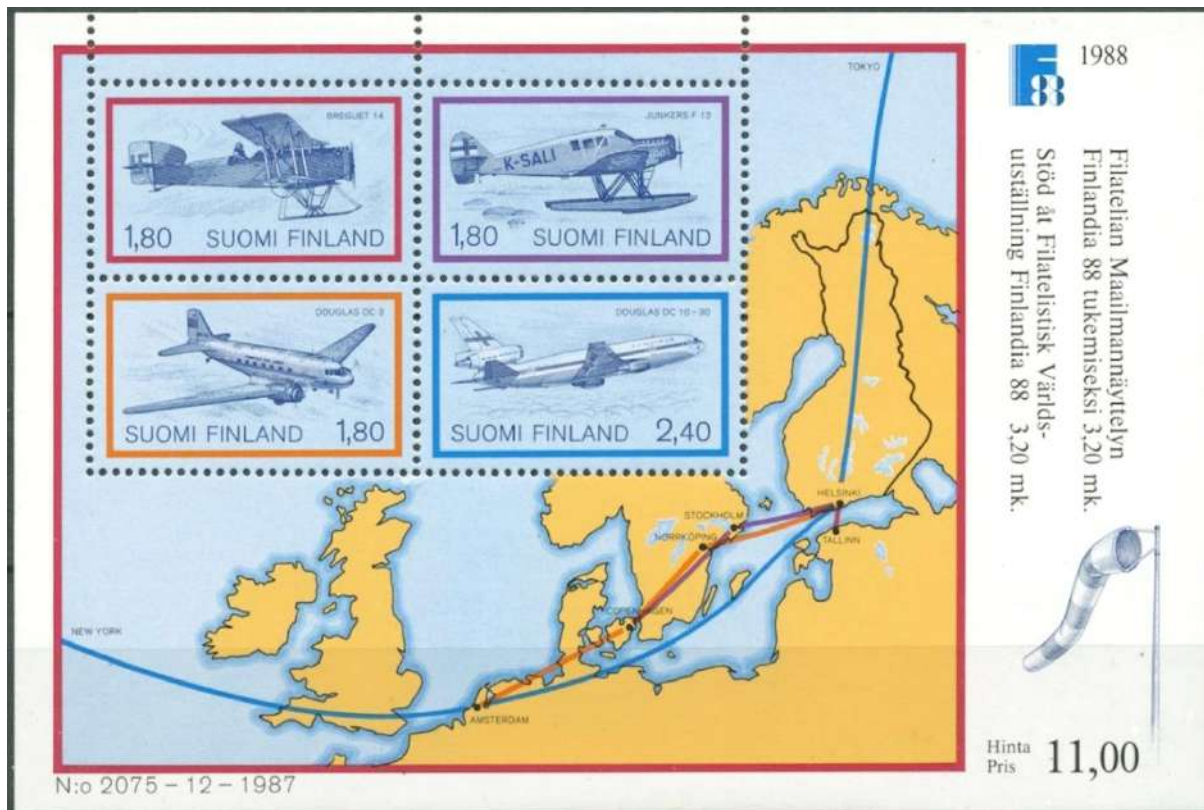
מהירות הרוח חשובה מאד אף היא לטייסים. השקים המפוספסים אינם מעוצבים כך רק לשם יופי. ראשית, אמורה להיות להם בולטות סביבתית. שנית, יש לפסים האלה משמעות: ככל שהרוח חזקה יותר, כך השק יהיה "מלא" יותר ומאוזן לכל אורכו. לעומת זאת כשהרוח חלשה, השק לא יתמלא ו"יישבר" בנקודה כלשהי לאורכו. נקודת השבירה משמשת חיווי לעוצמת הרוח. בתרשים שלעיל מודגמות כמה נקודות שבירה בשק הרוח ומהירות הרוח שהן מייצגות.

אני מניח שלקורא שק הרוח נראה כאמצעי פרימיטיבי למדידת רוח בעולם שכבר מזמן הפך אלקטרוני וממוחשב. ואמנם בימינו נתוני הרוח זמינים לטייסים באמצעות מכשירי מדידה אלקטרוניים מדויקים והם אף מוזנים באופן אוטומטי למערכות הניווט של המטוסים. אלא שגם כיום ישנם שדות תעופה ומנחתים קטנים אשר אין בהם מידע זמין ועדכני, ולא תמיד יש בהם אפילו מגדל פיקוח מקומי. במקומות כאלה הטייסים עדיין נעזרים בשק הרוח הישן והטוב.

שק רוח בשימוש בשדה תעופה קטן

נוסף על כך, שק הרוח הוא אביזר גיבוי במקרה של כשל טכני במערכות האלקטרוניות. אציין, כי תקנות הטיס של מדינת ישראל (סעיף 23 לתקנות משנת 1992) מגדירות, כי חובה להתקין לפחות שק רוח אחד בכל שדה תעופה, במיקום שיאפשר לכל טייס לראותו בבירור בשעת הגישה הסופית לנחיתה או מעמדת ההמראה.

אסיים באתגר לקוראים: נסו לזהות מהי מהירות הרוח בבולים ובגיליונית המוצגים במאמר זה. לפותרים נכונה מובטחת הנאה בטיסתם הבאה...

רן ברש הוא מנתח מערכות מידע, העובד בתעשייה עתירת הידע בארץ. הוא שוקד על בניית אוסף תמאטי העוסק בהתמצאות במרחב תחת הכותרת: Where am I? כתובתו לתגובות: ranb2000@gmail.com.

לא קיבלת את נושאונט?

"נושאונט", העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ ארבע פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת "נושאונט" אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה ואת העורכים לצורכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את "נושאונט". נשמח גם לשלוח לכם גיליונות קודמים על פי בקשה.

הדרך ארוכה ומפותלת

שנת הקוטב הבינלאומית
השנייה התקיימה בשנים 1932-1933, וזאת על פי החלטה של הארגון המטאורולוגי הבינלאומי. הכוונה בהכרזה על שנה כזו היא לעודד מאמץ בינלאומי למחקר של תופעות הקשורות בשני הקטבים של כדור הארץ. בשל אילוצי מזג אוויר לא ניתן להתחיל שנת מחקר כזו ב-1 בינואר, ולכן היא אינה מקבילה לשנה קלנדרית. למען שלמות התמונה נציין, ששנת המחקר הראשונה של הקוטב התקיימה בדיוק 50 שנה קודם לכן (כלומר בשנים 1882-1883).

לרגל שנת המחקר הנפיקה ברית המועצות סדרה בת שני בולים המיועדים לדואר אוויר. עיצובם של שני הבולים בעריכים של 50 קופיקות ורובל אחד היה זהה, והופיעה בהם מפת האזור הארקטי. כן הוחלט בברית המועצות על שיגור משלחת מחקר אל ארץ **פרנץ יוזף** – ארכיפלג בן 191 איים הנמצא מצפון לקו הרוחב 80, במרחק של כ-1,000 קילומטר מהקוטב הצפוני. את ארץ פרנץ יוזף גילו חוקרים אוסטרים בשנת 1873, וכך זכתה להקרא על שם הקיסר האוסטרו-הונגרי. ברית המועצות נטלה את השליטה על האיים בשנת 1929.

לכבוד שיגור משלחת המחקר הונפקו גלויות ומעטפות מיוחדות למזכרת, אשר נועדו לסייע במימון ההוצאות הכרוכות בו. מעטפת מזכרת כזו נראית בעמוד הבא, והיא מבוססת בבול הקוטב הרוסי בעריך של רובל אחד. הכוונה הייתה לשגר את הגלויות והמעטפות בדואר אוויר מארכנגלסק (עיר בחוף הצפוני של רוסיה ליד האוקיאנוס הארקטי) לארץ פרנץ יוזף, להחתים אותן שם בחותמת דואר ולהחזירן בטיסה לארכנגלסק. כך יוכלו אנשים להנות ממזכרת נדירה – מכתב שנשלח ממקום הנמצא ב"קצה העולם".

המטוסים הגיעו לארכנגלסק ב-23 באוגוסט 1932, כפי שניתן לראות בחותמת שעל גבי המעטפה. למרות שהיה זה חודש אוגוסט, תנאי מזג האוויר היו קשים, ואי אפשר היה להמשיך בטיסה לארץ פרנץ יוזף. משלחת המחקר המשיכה אפוא במסעה על גבי שוברת הקרח הרוסית "מליגין"

והגיעה ליעדה רק כעבור שלושה ימים. דברי הדואר שנשאה עימה המשלחת הוחתמו בחותמת של ארץ פרנץ יוזף ב-26 באוגוסט – זו החותמת המבטלת את הבול. המשלחת חזרה לארכנגלסק על גבי שוברת הקרח, ומשם המשיך המכתב שלנו אל יעדו בעיירה נידרשלדן (כיום חלק מהעיר זיגן) בגרמניה. עם הגעתו לגרמניה זכה המכתב לחותמת הגעה אדומה ללא תאריך בברלין, הנראית בצידה השמאלי התחתון של המעטפה.

ד"ר יהושע מגר אוסף את נושא החקלאות. התצוגה שלו על תולדות עבודת האדמה זכתה פעמים רבות במדליית זהב גדולה. יהושע הוא אלוף אירופה לבולאות תמאטית לשנת 2017. לתגובות: jmagier@netvision.net.il

בקרב ב"נושאון" – גיליון בנושא "גלויות"

לאחרונה הוחלט על מדור חדש לתצוגה בתערוכות בין-לאומיות – גלויות. הגישה במדור החדש תהיה בעיקרה תמאטית, ולכן אחד הגיליונות הקרובים יוקדש לגלויות. אם ברצונכם לפרסם מאמר בחוברת זו, אנא פנו אל עורכי "נושאון" בהקדם באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.

דיווח על האספה השנתית

א י ל " ת - דו"ח כספי לשנת 2018

<u>הכנסות</u>	
21,960.00	דמי חבר
32.60	מכירות פומביות
4,384.07	יתרה משנה קודמת
<u>26,376.67</u>	<u>סה"כ הכנסות</u>

<u>הוצאות</u>	
9,880.00	דפוס ועריכת "נושאות"
1,500.00	דואר
124.29	עמלות בנק הדואר
7.90	שונות
<u>11,512.19</u>	<u>סה"כ הוצאות</u>

14,864.48 **31.12.18 יתרה ליום**

התחייבות –
דמי חבר להתאחדות 3,885.00

האספה השנתית של איל"ת התקיימה ביום שלישי 2 באפריל במוזיאון ארץ ישראל ברמת אביב. באספה נכחו 15 מחברי האגודה.

יושב ראש איל"ת **יצחק ברק** סיכם את פעילות האגודה בשנה החולפת. מזכיר איל"ת **רן ברש** דיווח כי בסוף שנת 2018 היו באיל"ת 101 חברים, ובהם חבר נוער אחד. זוהי ירידה ניכרת ביחס לשנה שעברה, והיא נובעת ממבצע גבייה שערך רן, אשר בסיומו נופו מהאגודה חברים שלא שילמו את חובם. רן ציין, כי כאשר החל במבצע בדצמבר 2018, שילמו את דמי החבר לשנת 2018 רק כ-60% מהחברים, ואילו במרץ 2019 הגיע שיעור הגבייה לשנה הנוכחית כבר ל-95%!

חשוב לציין, כי במהלך המבצע של רן עודכנו גם פרטי הקשר (כתובות הדואר והדואר האלקטרוני וכן מספרי הטלפון) של חברים רבים. כתוצאה מכך אנו בקשר אלקטרוני עם כ-95% מהחברים, וכך אנו יכולים להפיץ בקרב אותם חברים ידיעות בזמן אמיתי. רן, שגם מנהל את אתר האינטרנט של האגודה, הציג נתונים סטטיסטיים מעניינים על אודות מספר המבקרים באתר ומקורותיהם. עובדה מעניינת היא כי בשנה האחרונה שני שלישים מהמבקרים באתר עשו זאת באמצעות הטלפון הסלולרי שלהם ולא באמצעות מחשב.

עורך הביטאונים של האגודה **יורם לוביאניקר** דיווח על פרסומי האגודה בשנת 2018. גם בשנה זו יצאו ארבעה גיליונות של "נושאות" (הנושאים: שמחות, לילה, עונות השנה ושמש), וארבעה גיליונות של "נושאות" תוך שמירה מלאה על לוח הזמנים. עשרים ושניים מחברים תרמו מאמרים וידיעות לפרסומים האלה, מהם חמישה שפרסמו מאמרים ב"נושאות" לראשונה. ללא תרומת הכותבים לא היה ניתן לעמוד במלאכה, ואנו מודים להם על מאמציהם!

הגזבר **שלמה וורגן** הציג את הדו"ח הכספי המופיע לעיל. בסוף השנה קיימת יתרה של כ- 15,000 ₪ בקופה. עודף זה נובע משתי סיבות עיקריות: עיכוב בפדיון המחאת התשלום להתאחדות בסך של כ-4,000 ₪ וכן תשלומים מוקדמים של דמי החבר לשנת 2019. יושב ראש ועד הביקורת **יוחנן מי-רז** המליץ לאספה לאשר את הדו"ח הכספי, לאחר שהסביר את תהליך הביקורת שערך, והאספה אישרה אותו פה אחד.

בשלב הבא נערכו בחירות לבעלי התפקידים באגודה לשנתיים הקרובות. יצחק ברק נבחר לתפקיד יושב הראש, ולועד האגודה נבחרו רן ברש (אשר יהיה מעתה בתפקיד הכפול של מזכיר וגזבר), **מנחם לדור**, יורם לוביאניקר ו**ד"ר יהושע מגר**. לועדת הביקורת נבחרו יוחנן מי-רז (יושב ראש), **גל שיפרון** ושלמה וורגן, אשר סיים כהונה בת 20 שנה כגזבר האגודה. הצלחה לכולם!

במהלך הדיון החופשי נהנינו מביקור של אורח מכובד – מיוזענו **יגאל נתנאל**, שהוא חבר הנשיאות בהתאחדות בולאי ישראל וגם חבר במועצת המנהלים של האיגוד הבינלאומי לבולאות (ה-FIP), תפקיד תובעני המעסיק אותו במשרה מלאה ומותיר לו זמן מועט בלבד ל"תחביבים" כמו ניהול העסק הפרטי שלו... יגאל דיווח כי בשנים 2020 ו-2021 אמורות להתקיים כמה תערוכות עולמיות באירופה (בלונדון, בבולגריה ובגרמניה) וכן תערוכה אירופית ביוון ותערוכה בלקנית ברומניה (שישראל מוזמנת להשתתף בה). חשוב מאוד שהבולאות הישראלית תזכה לייצוג מכובד בכל התערוכות הללו, והמציגים התמאטיים מתבקשים לתרום את חלקם.

ידיעה חשובה אחרת שעליה דיווח יגאל היא, שמועצת המנהלים של האיגוד הבין-לאומי אישרה את קיומו של אגף חדש בתערוכות עולמיות, אשר אמור לעניין במיוחד אספנים תמאטיים – **גלויות דואר פרטיות** (באנגלית: Picture Postcards). במסגרת אגף זה יהיה מותר להציג אך ורק גלויות, בעוד שביתר האגפים ישאר בתוקפו האיסור לכלול גלויות בתצוגה. חברי איל"ת האוספים גלויות (למשל של בתי כנסת) יוכלו להביא אוספים כאלה לידי ביטוי במסגרת האגף החדש. פרטים נוספים יימסרו בקרוב מעל דפי "שוכל".

נושא אחר שעלה באסיפה הוא האסון שפקד את חברנו **ד"ר הדי פייבל**, אשר ביתו נפרץ וחלק מאוספיו הבולאיים נגנבו (יחד עם פריטים יקרי ערך אחרים). בשלב זה מוקדם להעריך האם יש סיכוי שאוספים אלה יוצאו מחדש, ולנו לא נותר אלא להחזיק אצבעות בתקווה.

הספריה הבולאית לרשותכם!

אתם מוזמנים לבקר בספריה הבולאית של התאחדות בולאי ישראל במשרדי ההתאחדות ברחוב פינסקר 2, תל אביב. הספריה פתוחה בימי חמישי בין השעות 9:00 ל-15:30. ניתן לשאול ספרים גם באמצעות הדואר. לפרטים נוספים ניתן לפנות ליעל בטלפון 03-6295547.

פתרון החידה הבולאית

בפעם שעברה הצגנו בפניכם שישה בולים אשר מאחוריהם מסתתרים ביטויים הקשורים במילה 'מכה'. הנה התשובות שלהן התכוונו:

מכה על חטא

מכה קלה בכסף

מכת שמש

מכת אש

הכה אותו שוק
על ירך

מבין הפותרים נכונה עלה בגורל שמו של **ברוך רוטברגר**, והוא זוכה בפרס בולאי מתנת איל"ת.